

mr. drs. C. Homan

Zuid-Afrika onder Mbeki mensenrechten als sluitpost

Mandela en Mbeki in zijn beginperiode, zetten Zuid-Afrika weer positief op de internationale kaart. Van die renaissance is weinig meer over. Of Zuma er in zal slagen het verloren respect terug te winnen, staat nog te bezien.

De erfenis die de nieuwe president van Zuid-Afrika Jacob Zuma, krijgt van zijn voorganger Thabo Mbeki, ziet er weinig rooskleurig uit. De werkloosheid, vooral voorkomend bij het arme deel van de zwarte meerderheid, bedraagt bijna veertig procent. Basisvoorzieningen als water en elektriciteit functioneren zeer gebrekkig en is er op grote schaal sprake van corruptie. Het kampt ook nog eens met de gevolgen van de financiële crisis. Bovendien zijn democratie en rechtsstaat in Zuid-Afrika aan erosie onderhevig. Mbeki, die zich omringde met jaknikkers, heeft tijdens zijn bewind het parlement zelfs voor een deel buiten spel gezet. Hij was een echte centralist en technocraat die mede door zijn afstandelijkheid weinig vertrouwen genoot onder de bevolking. Mbeki en zijn ministers deden kritiek en oppositie veelal af als afkomstig van blanke racisten en hun zwarte lakeien, waardoor conflicten een raciale dimensie kregen. Niet minder dan 800.000 blanken verlieten het land; er wonen nog zo'n 4,5 miljoen. Volgens de bekende, Zuid-Afrikaanse schrijver André Brink lijdt het land onder geweld, racisme, corruptie, nepotisme, afpersing, incompetentie en onrechtvaardigheid. De schrijvers Breyten Breytenbach en Adriaan van Dis lieten zich recentelijk in soortgelijke bewoordingen uit.

Afrikaanse Renaissance

Voor Mandela vormden de mensenrechten de hoeksteen van het buitenlands beleid van de nieuwe regenboognatie. Maar hij wilde voorkomen dat Zuid-Afrika de twijfelachtige status van bullebak in de regio zou krijgen. Hij vermeed dan ook uitgesproken standpunten over kwesties die de buurlanden en andere landen in Afrika betroffen.

Met het aantreden in 1999 van Mbeki, veranderde dit. Hij voerde een buitenlandse politiek gebaseerd op het thema van een 'Afrikaanse Renaissance'. Zo nam hij het initiatief tot oprichting van het 'Nieuwe Partnerschap voor Afrika's Ontwikkeling'. Deze organisatie beoogt door een zogeheten *African Peer Review* Afrikaanse landen zelf verantwoordelijk te maken voor democratische standaarden en goed bestuur. Mbeki speelde ook een belangrijke rol bij de omvorming van de oude,

nutteloze 'Organisatie van Afrikaanse eenheid' tot de 'Afrikaanse Unie. Verder oogstte hij in die eerste jaren als president vrij veel lof toen hij met enig succes bemiddelde in conflicten in Burundi, de Democratische Republiek Congo, Sudan en Liberia.

Antiwesters

Vanaf 2007 ondervond het buitenlands beleid van Mbeki steeds meer kritiek van het Westen. Tijdens het lidmaatschap van de Veiligheidsraad in 2007 en 2008 vormde mensenrechten een duidelijke sluitpost. Zo keerde het land zich tegen sancties tegen Zimbabwe, Burma en Iran. De Veiligheidsraad zou zich volgens Zuid-Afrika moeten beperken tot directe bedreigingen van de internationale vrede en veiligheid en mensenrechten overlaten aan de 'Mensenrechten Raad'. Hierbij werd waarschijnlijk vergeten dat internationale sancties in belangrijke mate bijdroegen aan de beëindiging van het apartheidsbewind. Maar ook in de VN Mensenrechten Raad keerde Zuid-Afrika zich tegen het monitoren van mensenrechten in Oezbekistan (martelen) en Iran (executies van jeugdigen).

Mbeki kwam bijzonder negatief in het nieuws, toen hij beweerde dat er geen verband bestaat tussen hiv-besmetting en AIDS terwijl van de 49 miljoen inwoners van Zuid-Afrika er niet minder dan 5,5 miljoen zijn besmet met HIV/AIDS. Ook werd hem bijzonder kwalijk genomen dat hij niet krachtiger optrad tegen het bewind van president Mugabe.

Al met al heeft Mbeki op het gebied van buitenlandse politiek vooral een antiwesters beleid achtergelaten.

Defensie

Er is verder weinig terechtgekomen van de verwachte, belangrijke bijdrage van de Zuid-Afrikaanse krijgsmacht aan Afrikaanse vredesoperaties. Van de 62.000 militairen tellende krijgsmacht kunnen er de komende drie jaar slechts zo'n 3.100 worden ingezet. Meer dan dertig procent van de militairen is met HIV/AIDS besmet.

Bovendien gaat gedurende twaalf jaar (2000-2011) een belangrijk deel van het defensiebudget op aan een onverantwoorde wapenaankoop in 1998 ter waarde van 4,8 miljard dollar.

Men vroeg zich in die tijd terecht af of de regering het defensiegeld niet beter aan militaire capaciteiten voor Afrikaanse vredesoperaties had kunnen besteden. De steekpenningen die Jacob Zuma in verband met deze wapenaankopen zou hebben ontvangen, leidde in 2005 tot zijn gedwongen aftreden als vicepresident. Het gaat hier om de verwerving van 28 Zweedse *Gripen* en 24 Engelse *Hawk* vliegtuigen, vier Duitse korvetten en drie onderzeeboten, en dertig Italiaanse *Augusta* helikopters. De krijgsmacht heeft nog onvoldoende geschoold personeel voor de nieuwe wapensystemen. Dat heeft onder meer tot gevolg dat de oude *Cheetah* vliegtuigen vier jaar eerder uitfasen dan gepland. Dat is lang voordat hun vervanger, de Zweedse *Gripen*, operationeel zal zijn.

Nu de betalingstermijnen van het wapenpakket in 2011 eindigen, zullen de investeringen voor de landmacht de komende drie jaar met 25 procent stijgen. De eerste prioriteit krijgen lichte en mobiele eenheden, *airborne* eenheden, inlichtingen- en genie-elementen voor de inzet bij internationale vredesoperaties. Eindelijk worden de juiste prioriteiten gesteld.

En Zuma?

De pijprokende en Shakespeare citerende Mbeki werd Britser dan de Britten genoemd. Het contrast tussen deze, in Sussex opgeleide econoom en de nauwelijks geschoolde, voormalige herdersjongen Zuma kan haast niet groter en dat verklaart een deel van Zuma's populariteit. Verheugend is dat het ANC bij de verkiezingen een twee derde meerderheid heeft behaald, waardoor er eindelijk sprake kan zijn van een oppositie waar Zuma soms rekening mee zal moeten houden. Van hem zijn geen grote initiatieven op het terrein van de buitenlandse politiek te verwachten. De ambitieuze verhalen van deze 'man van het volk' over de rest van het continent of over Zuid-Afrikaans positie in de wereld, zijn bijzonder onwaarschijnlijk. Zuma's voornaamste ambitie is het leven van de arme Zuid-Afrikanen te verbeteren. En gezien al zijn verkiezingsbeloften en de problemen waar het land mee kampt, vormt dit al meer dan voldoende uitdaging voor de nieuwe president. ◀